

ਦੂਜਾ ਭਾਉ

ਭਾਗ-3

ਵਰਤੁ ਨੇਮੁ ਨਿਤਾਪ੍ਰਤਿ ਪੂਜਾ ॥

ਬਿਨੁ ਬੁਝੇ ਸਭੁ ਭਾਉ ਹੈ ਦੂਜਾ ॥

(ਪੰਨਾ-841)

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮੌਜ ਵਿਚ ਦੂਜੇ ਭਾਉ ਵਾਲੀ ਕੁਦਰਤ ਅਥਵਾ ਦੁਈ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਇਸ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਇਲਾਹੀ ਕਾ ਨ ਅਰਥਾਤ **ਹੁਕਮ** ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਇਹ ਇਲਾਹੀ ਹੁਕਮ ਹਰ ਇਕ ਜੀਵ ਦੇ ਅੰਤ੍ਰ-ਆਤਮੇ **ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ** ਹੈ।

ਇਸੇ ਇਲਾਹੀ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਹਰ ਇਕ ਜੀਵ ਅਥਵਾ ਜੂਨਾਂ

ਜਨਮ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ

ਪਲਦੀਆਂ ਹਨ

ਕਰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ

ਬਿਰਧ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ

ਤੇ ਆਖਿਰ ਮਰ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਜਗਤ-ਜੀਵਨ ਦੇ ਇਸੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਹੀ

ਦੁਈ ਕੁਦਰਤ

ਦੂਜਾ ਦੋਇ

ਦੂਜਾ ਭਾਉ

ਮੈਂ-ਮੇਰੀ

ਹਉਮੈ ਦਾ ਭਰਮ-ਭੁਲਾਵਾ

ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਇਆ ਦਾ ਇਹ ਵਡ-ਖੇਲ-ਤਮਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਆਪ ਹੀ **ਆਪਣੀ ਮੌਜ** ਵਿਚ ਰਚਿਆ ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਕਰਿ ਆਸਣ ਡਿਠੋ ਚਾਉ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਦੇਖਕੇ ਵਿਗਸ ਰਿਹਾ ਹੈ

ਆਪੀਨੈ ਆਪੁ ਸਾਜਿਓ ਆਪੀਨੈ ਰਚਿਓ ਨਾਉ ॥

ਦੁਜੀ ਕੁਦਰਤਿ ਸਾਜੀਐ ਕਰਿ ਆਸਣੁ ਡਿਠੋ ਚਾਉ ॥ (ਪੰਨਾ-463)

ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਰਚਾਇਓਨੁ ਤ੍ਰੈਗੁਣ ਵਰਤਾਰਾ ॥.....

ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਤੇਰਾ ਖੇਲੁ ਹੈ ਸਚੁ ਸਿਰਜਣਹਾਰਾ ॥ (ਪੰਨਾ-948)

ਕਾਇਨਾਤ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਵਿਚ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਵੇ ਕੀਤਾ।

ਇਹ ਜੀਵ ਦੋ ਠੀਕੀਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡੇ ਗਏ ਹਨ

1) **ਚੌਰਾਸੀ ਲਖ ਜੂਨਾਂ** ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੂਨਾਂ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਕਸਤ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨਿਰੋਲ ਇਲਾਹੀ **ਹੁਕਮ** ਵਿਚ ਸੁਰ (in tune) ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹਨ ਤੇ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ **ਨਾਲ ਲਿਖੇ ਹੁਕਮ** ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਭੋਗਦੇ ਹਨ।

ਇਹ ਚੌਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ ਸਹਿਜ-ਸੁਭਾਇ ਹੀ ਸਬਰ-ਸਬੂਰੀ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਰੋ ਨਾ ਲੋੜਾਂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਕੋਈ ਲਬ-ਲੋਭ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ।

ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹੋਇਆਂ ਇਹ ਜੂਨਾਂ ਕੋਈ ਮਾੜਾ ਕਰਮ ਜਾਂ ਪਾਪ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ ਵੀ ਕਿਸੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿਚ ਸੀਮਿਤ ਹੈ।

ਸੀਮਿਤ ਬੁੱਧੀ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਕਰਤੇ ਦੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਵਿਚਰਕੇ ਇਹ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲਿਖੇ **ਗੁੱਝੇ ਹੁਕਮ** ਸਹਿਜ-ਸੁਭਾਇ ਅਛੇਪ ਹੀ ਦਿਆਨਤਦਾਰੀ ਨਾਲ ਕਮਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਸੰਲ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਆਪਣੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਤੋਂ ਬਰੀ ਹਨ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹਿਜ-ਸੁਭਾਇ ਹੀ ਉਪਰ ਵੱਲ ਆਤਮਿਕ ਤਰੱਕੀ (**natural evolution**) ਹੁੰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

2) **ਇਨਸਾਨੀ ਜੂਨ** ਇਨਸਾਨੀ ਜੂਨ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕੁਝ **ਹੋਰਵੇਂ** ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਇਨਸਾਨੀ ਜੂਨ ਉਤੇ

ਜੋ ਮੈ ਕੀਆ ਸੋ ਮੈ ਪਾਇਆ.....॥

(ਪੰਨਾ-433)

ਜੇਹਾ ਬੀਜੈ ਸੋ ਲੁਣੈ ਕਰਮਾ ਸੰਦੜਾ ਖੇਤੁ ॥ (ਪੰਨਾ-134)

ਜੋ ਬੀਜੈ ਸੋਈ ਫਲੁ ਪਾਏ.....॥ (ਪੰਨਾ-113)

ਦਾ ਇਲਾਹੀ ਹੁਕਮ ਘਟਦਾ ਹੈ।

ਇਨਸਾਨ ਦਾ ਦਿਲ-ਦਿਮਾਗ-ਆਤਮਾ ਅੱਡੋ-ਅੱਡਰੇ ਹਾਲਾਤ ਜਾਂ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਚ ਵਿਕਸਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਦਿਮਾਗੀ-ਮਾਨਸਿਕ ਵਿਕਾਸ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਤੇ ਉਸਦੇ ਨਤੀਜੇ ਭੋਗਦਾ ਹੈ।

ਇਨਸਾਨ ਦੇ ਦਿਲ-ਓ-ਦਿਮਾਗ ਦਾ ਸੀਮਿਤ ਵਿਕਾਸ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਆਪੂੰ ਸੋਚਣ ਤੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਆਦੀ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਪਰ **ਸਹੀ ਸੰਗਤ** ਤੇ ਅਗਵਾਈ ਨਾ ਮਿਲਣ ਕਰਕੇ ਉਹ ਨੀਵੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ ਤੇ ਅਉਗਣਾਂ ਵਿਚ ਖਚਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਤੀਜੇ ਭੋਗਦਾ ਹੈ।

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਇਨਸਾਨੀ ਜੂਨ ਸਹੀ ਸੇਧ ਦੇਣ ਲਈ, ਉਸ ਕਿਸੇ ਉਚੇਰੇ, ਚੰਗੇਰੇ, ਸੁਖਦਾਈ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸੋਝੀ ਦੇਣ ਲਈ ਧੁਰੋਂ ਹੀ ਗੁਰੂ, ਅਵਤਾਰ, ਪੀਰ, ਪੈਗੰਬਰ, ਸੰਤ, ਮਹਾਂਪੁਰ ਦੁਨੀਆਂ ਤੇ ਪਠਾਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਸਹੀ ਜੀਵਨ ਸੇਧ ਦਿਤੀ ਅਤੇ ਹੁਣ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬਾਣੀਆਂ ਜੀਵ ਆਤਮਿਕ ਸੇਧ ਦੇ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ ਕਿਵ ਕੂੜੈ ਤੁਟੈ ਪਾਲਿ ॥

ਹੁਕਮਿ ਰਜਾਈ ਚਲਣਾ ਨਾਨਕ ਲਿਖਿਆ ਨਾਲਿ ॥ (ਪੰਨਾ-1)

ਹਉ ਪੂਛਉ ਅਪਨਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਦਾਤਾ

ਕਿਨ ਬਿਧਿ ਦੁਤਰੁ ਤਰੀਐ ਰਾਮ ॥

ਸਤਿਗੁਰੁ ਭਾਇ ਚਲਹੁ ਜੀਵਤਿਆ ਇਵ ਮਰੀਐ ਰਾਮ ॥ (ਪੰਨਾ-775)

ਅਰਥਾਤ ਇਨਸਾਨੀ ਜੀਵ-ਆਤਮਾ ਅਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਜੋਤ ਪ੍ਰਕਾ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਆਪਣੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਜੋ ਕੂੜੀ ਪਾਲਿ ਅਥਵਾ **ਦੂਜੇ ਭਾਉ** ਦਾ ਪੜਦਾ ਜਾਂ ਭਰਮ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਕਿਵੇਂ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ? ਦੂਜੇ ਭਾਉ ਦੀ ਇਹ ਕੂੜੀ ਪਾਲਿ ਜਾਂ ਕੰਧ ਕਿਵੇਂ ਤੋੜੀ ਜਾਵੇ? ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਸਚਿਆਰ ਅਥਵਾ ਨਿਰਮਲ ਹੋਇਆ ਜਾਵੇ?

ਦੂਜੇ ਭਾਉ ਰੂਪੀ ਦੁਤਰ ਸਾਗਰ ਕਿਵੇਂ ਤਰਿਆ ਜਾਵੇ?

ਇਨਸਾਨੀ ਜੂਨ ਦੇ ਇਹ ਸਵਾਲ ਆਦਿ ਤੋਂ ਹੀ ਚਲੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਦਿਤੇ। ਪਰ ਅਫਸੋਸ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਬਾਵਜੂਦ ਇਸ ਆਤਮਿਕ **ਜੀਵਨ-ਸੇਧ ਦੀ ਅਗਵਾਈ** ਦੇ, ਅਸੀਂ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਇਆ ਦੇ ਰੋੜ੍ਹੇ ਵਿਚ ਅਨਜਾਣੇ ਹੀ ਰੁੜ੍ਹੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਨਰਕ-ਮਈ ਮਾਇਕੀ ਜੀਵਨ ਭੋਗ ਰਹੇ ਹਾਂ

ਮੇਰੀ ਮੇਰੀ ਕਰਤੇ ਜਨਮੁ ਗਇਓ ॥ (ਪੰਨਾ-479)

ਪਲਚਿ ਪਲਚਿ ਸਗਲੀ ਮੁਈ ਝੂਠੈ ਧੰਧੈ ਮੋਹੁ ॥ (ਪੰਨਾ-133)

ਇਹੁ ਮਨੁ ਧੰਧੈ ਬਾਂਧਾ ਕਰਮ ਕਮਾਇ ॥
ਮਾਇਆ ਮੂਠਾ ਸਦਾ ਬਿਲਲਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ-1176)

ਮਨਮੁਖ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਵਿਆਪੇ
ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਮਨੁਆ ਥਿਰੁ ਨਾਹਿ ॥ (ਪੰਨਾ-652)

ਸਾਕਤ ਮੂੜ ਮਾਇਆ ਕੇ ਬਧਿਕ ਵਿਚਿ ਮਾਇਆ ਫਿਰਹਿ ਫਿਰੰਦੇ ॥
ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਜਲਤ ਕਿਰਤ ਕੇ ਬਾਧੇ ਜਿਉ ਤੇਲੀ ਬਲਦ ਭਵੰਦੇ ॥ (ਪੰ.-800)

ਸੋ ਸੰਚੈ ਜੋ ਹੋਛੀ ਬਾਤ ॥
ਮਾਇਆ ਮੋਹਿਆ ਟੇਢਉ ਜਾਤ ॥ (ਪੰਨਾ-892)

ਇਸ ਮਾਇਆਵੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਅਣਗਿਣਤ ਇਨਸਾਨ ਵਸਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ **ਜੰਗਲੀ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਤਾਂ ਰੱਬ ਦੀ ਬਾਬਤ** ਕੋਈ ਸੋਝੀ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਪੂਆਂ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰਮਾਰਥ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਅਜਿਹੇ ਜੀਵਾਂ ਨਾਸਤਿਕ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਬੇਅੰਤ ਖਲਕਤ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਵਿਰਲੀ-ਟਾਂਵੀ ਰੂਹ ਹੀ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋ ਕੇ **ਰੱਬ ਦੀ ਹੋਂਦ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦਿੰਦੀ ਹੈ**, ਅਥਵਾ ਉਸਦੀ ਖੋਜ ਵੱਲ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਐਸੇ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਦੇ ਅੰਤ੍ਰ ਆਤਮੇ

ਰੱਬ ਕੀ ਹੈ?

ਰੱਬ ਕਿਥੇ ਵਸਦਾ ਹੈ?

ਰੱਬ ਮਿਲਣ ਦੀਆਂ ਕਿਹੜੀਆਂ ਸਾਧਨਾਵਾਂ ਹਨ?
ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ ਕਿਵ ਕੂੜੈ ਤੁਟੈ ਪਾਲਿ ॥

ਵਰਗੇ ਸਵਾਲ ਉਠਦੇ ਹਨ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਲੱਭਣ ਲਈ ਜਗਿਆਸੂ ਅਜੋਕੇ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂਆਂ ਕੋਲ ਭਟਕਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਕੋਈ ਸਹੀ ਜੀਵਨ-ਸੋਧ ਨਾ ਮਿਲਣ ਕਰਕੇ ਅਗਿਆਨਤਾ ਵਿਚ ਹੀ ਆਪਣਾ ਅਮੋਲਕ ਜੀਵਨ ਅਜਾਈ ਗੁਆ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੇ ਜੀਵਾਂ ਉਤੇ ਤਰਸ ਕੀਤਾ ਤੇ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਅਜੋਕੇ ਧਾਰਮਿਕ ਅਗਿਆਨੀਆਂ ਦੇ ਭਰਮ-ਭੁਲੇਖਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਸਹੀ ਆਤਮਿਕ ਅਗਵਾਈ ਬਖੀ ।

ਪਾਠੁ ਪੜਿਓ ਅਰੁ ਬੇਦੁ ਬੀਚਾਰਿਓ ਨਿਵਲਿ ਭੁਅੰਗਮੁ ਸਾਧੇ ॥
ਪੰਚ ਜਨਾ ਸਿਉ ਸੰਗੁ ਨ ਛੁਟਕਿਓ ਅਧਿਕੁ ਅਹੰਬੁਧਿ ਬਾਧੇ ॥
ਪਿਆਰੇ ਇਨ ਬਿਧਿ ਮਿਲਣੁ ਨ ਜਾਈ ਮੈ ਕੀਏ ਕਰਮੁ ਅਨੇਕਾ ॥ (ਪੰ.-641)

ਕਾਹੂ ਲੈ ਪਾਹਨੁ ਪੂਜੁ ਧਰਯੋ ਸਿਰੁ ਕਾਹੂ ਲੈ ਲਿੰਗੁ ਗਰੇ ਲਟਕਾਇਓ ॥
ਕਾਹੂ ਲਖਿਓ ਹਰਿ ਅਵਾਚੀ ਦਿਸਾ ਮਹਿ ਕਾਹੂ ਪਛਾਹੁ ਕੋ ਸੀਸੁ ਨਿਵਾਇਓ ॥
ਕੋਊ ਬੁਤਾਨੁ ਕੋ ਪੂਜਤੁ ਹੈ ਪਸੁ ਕੋਊ ਮ੍ਰਿਤਾਨੁ ਕੋ ਪੂਜਨੁ ਧਾਇਓ ॥
ਕੂਰੁ ਕ੍ਰਿਆ ਉਰਝਿਓ ਸਭਹੀ ਜਗੁ

ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਾਨੁ ਕੋ ਭੇਦੁ ਨ ਪਾਇਓ ॥ (ਸੱਵਯੇ ਪਾ: 10)

ਕਿਰਿਆਚਾਰੁ ਕਰਹਿ ਖਟੁ ਕਰਮਾ ਇਤੁ ਰਾਤੇ ਸੰਸਾਰੀ ॥
ਅੰਤਰਿ ਮੈਲੁ ਨ ਉਤਰੈ ਹਉਮੈ ਬਿਨੁ ਗੁਰੁ ਬਾਜੀ ਹਾਰੀ ॥ (ਪੰਨਾ-495)

ਭਰਮੇ ਭੂਲਾ ਫਿਰੈ ਸੰਸਾਰੁ ॥
ਮਰਿ ਜਨਮੈ ਜਮੁ ਕਰੇ ਖੁਆਰੁ ॥ (ਪੰਨਾ-560)

ਹਉਮੈ ਵਿਚਿ ਸਭਿ ਪੜਿ ਥਕੇ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਖੁਆਰੁ ॥ (ਪੰਨਾ-650)

ਪੜਿ ਪੜਿ ਪੰਡਿਤੁ ਬੇਦੁ ਵਖਾਣਹਿ ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਸੁਆਇ ॥
ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿਆ ਮਨੁ ਮੂਰਖੁ ਮਿਲੈ ਸਜਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ-85)

ਮਾਇਆ ਦੇ ਦੁਤਰ ਸਾਗਰ ਵਿਚ ਤ੍ਰਾਹ-ਤ੍ਰਾਹ ਕਰਦੇ, ਅਗਿਆਨਤਾ ਵਿਚ ਭਟਕਦੇ ਅਜਿਹੇ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਲਈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪਹਿਲੀ ਬਾਣੀ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਆਪ ਹੀ ਸਵਾਲ ਕਰਕੇ ਆਪ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਵਾਲਾਂ ਦਾ ਸਪੱਟ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ। ਜਿਵੇਂ

ਸਵਾਲ

ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ
ਕਿਵ ਕੂੜੇ ਤੁਟੈ ਪਾਲਿ ॥

ਜਵਾਬ

ਹੁਕਮਿ ਰਜਾਈ ਚਲਣਾ
ਨਾਨਕ ਲਿਖਿਆ ਨਾਲਿ ॥ (ਪੰਨਾ-1)

ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਗਤੀਆਂ ਅਸੀਂ ਰੋ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਥਾ ਵਾਰਤਾ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਡੂੰਘੇ, ਅੰਤੀਵ, ਗੁੱਝੇ ਭੇਦਾਂ ਤੋਂ ਅਨਜਾਣ ਤੇ ਬੇਪ੍ਰਵਾਹ ਹਾਂ। ਇਸੇ ਲਈ ਸਾਡੇ ਰੋ 'ਨਾ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਪਰਿਵਰਤਨ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ ਦੇ ਭਰਮ-ਭੁਲਾਵੇ ਅਥਵਾ ਦੂਜੇ ਭਾਉ ਵਿਚ ਗਲਤਾਨ ਹਾਂ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਰੋ ਨੀ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਗਤੀਆਂ ਦੀ ਇਉਂ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ

ਆਪਣੇ ਕਰਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਮਿਲਣ ਲਈ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਅੰਤਿ ਕਰਣ ਵਿਚਲੀ ਕੂੜੀ ਪਾਲਿ ਅਥਵਾ ਭਰਮ-ਭੁਲਾਵੇ ਵਾਲੀ ਮਾਇਕੀ ਕੰਧ ਜਾਂ ਦੂਜੇ ਭਾਉ ਦਾ ਭਰਮਗੜ੍ਹ ਕਿਵੇਂ ਤੋੜ ਸਕਦੇ ਹਾਂ?

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਨਿਰਮਲ ਹੂ ਰੀ ਵਿਚ ਹਾ ਰ ਹੋਣ ਲਈ ਅਸੀਂ ਕਿਵੇਂ ਸਚਿਆਰ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਾਂ?

ਨਿਤਾਪ੍ਰਤਿ ਪਾਠ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਸਾਡੇ ਅੰਤ੍ਰ ਆਤਮੇ ਇਸ ਸਵਾਲ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਅਸੀਂ ਓਪਰੇ ਮਨ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸਦਾ ਪਾਠ ਤੇ ਕਥਾ ਵਾਰਤਾ ਕਰ ਛੱਡਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਸਮਝੀ ਬੈਠੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡਾ ਮਨ ਤਾਂ ਨਿਰਮਲ ਹੀ ਹੈ, ਸਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਉਪਾਅ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ।

ਜਦ ਤਕ ਸਾਡੇ ਅੰਤ੍ਰ ਆਤਮੇ ਇਹ **ਅਹਿਸਾਸ** ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਾਡਾ ਮਨ ਮੈਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਮਨ ਅਤੇ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਸਾਡੀ ਆਪੂੰ ਬਣਾਈ ਹੋਈ **ਕੂੜੀ ਕੰਧ** ਅਥਵਾ ਪਾਲ ਵਿਦਮਾਨ ਹੈ, ਉਦੋਂ ਤਕ ਇਸ ਕੂੜੀ ਪਾਲਿ, ਮਾਇਕੀ ਭਰਮ-ਭੁਲਾਵੇ ਜਾਂ ਦੂਜੇ ਭਾਉ ਤੋੜਨ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੀ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ !!

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਨ੍ਹੇਰੇ ਤੋਂ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੇ ਦੁਖ-ਕਲੇ ਤੇ ਭਰਮ-ਭੁਲੇਖੇ ਉਪਜਦੇ ਹਨ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡੇ ਮਨ ਉਤੇ ਜਨਮਾਂ-ਜਨਮਾਂਤਰਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਦਾ ਹਨ੍ਹੇਰ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ

ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੀ ਇਸੁ ਮਨ ਕਉ ਮਲੁ ਲਾਗੀ ਕਾਲਾ ਹੋਆ ਸਿਆਹੁ ॥
ਖੰਨਲੀ ਧੋਤੀ ਉਜਲੀ ਨ ਹੋਵਈ ਜੇ ਸਉ ਧੋਵਣਿ ਪਾਹੁ ॥ (ਪੰਨਾ-651)

ਇਸ ਮੈਲੇ ਅੰਤਿ ਕਰਨ ਵਿਚੋਂ ਹੀ

ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੇ **ਭਰਮ-ਭੁਲੇਖੇ ਉਪਜਦੇ ਹਨ**

ਹਉਮੇ ਬੜਕਾਂ ਮਾਰਦੀ ਹੈ

ਮੈਂ-ਮੇਰੀ ਦਾ ਬੋਲ-ਬਾਲਾ ਹੈ

ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਉਪਜਦਾ ਹੈ

ਦੂਜੇ ਦੋਇ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ

ਮੋਹ-ਮਾਇਆ ਦਾ ਰਾਜ ਹੈ

ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰਲੇ ਅਸੁਰੀ ਔਗੁਣਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਮਾਇਕੀ ਕਲ-ਕਲੇ ਉਪਜਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪਲਚ-ਪਲਚ ਕੇ ਜੀਵ ਦੁਖ ਭੋਗਦੇ, ਨਰਕਮਈ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਇਕੀ ਔਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਤੇ ਆਪਣੇ ਸੋਮੇ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਦੀ ਹੂ ਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਹ ਕਾਰਗਰ ਨੁਸਖਾ ਦੱਸਿਆ ਹੈ

ਹੁਕਮਿ ਰਜਾਈ ਚਲਣਾ ਨਾਨਕ ਲਿਖਿਆ ਨਾਲਿ ॥

ਅਰਥਾਤ **ਰਜਾਈ** ਅਥਵਾ ਰਜਾ ਦੇ ਮਾਲਕ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਦੇ **ਹੁਕਮ** ਵਿਚ **ਸੁਰ** (in tune) ਹੋ ਕੇ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਵਿਚਰਨਾ ਹੈ!

ਇਹ ਹੁਕਮ ਹਰ ਇਕ ਜੀਵ ਦੇ ਅੰਤ੍ਰ-ਆਤਮੇ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਇਥੇ ਦਿਮਾਗੀ ਗਿਆਨੀ ਧੋਖਾ ਖਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਹਰ ਇਕ ਜੀਵ ਇਹੀ ਸਮਝੀ ਬੈਠਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹੁਕਮ ਹੀ ਕਮਾ ਰਿਹਾ ਹੈ!

ਇਹ ਨਿਰੀ-ਪੁਰੀ ਸਾਡੀ ਹਉਮੈ ਦੀ ਢੀਠਤਾਈ ਹੈ!

ਅਸੀਂ ਕਰਮ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਮਰੀ ਨਾਲ ਅਥਵਾ ਹਉਮੈ ਵਿਚ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਦੋ ਰੱਬ ਜਾਂ ਦੂਜਿਆਂ ਤੇ ਲਾਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ

ਜੋ ਮੈ ਕੀਆ ਸੋ ਮੈ ਪਾਇਆ ਦੋਸੁ ਨ ਦੀਜੈ ਅਵਰ ਜਨਾ ॥ (ਪੰਨਾ-433)

ਸਾਡੇ ਮਨ ਦੇ ਦੋ ਪਹਿਲੂ ਹਨ

1. ਮਾਇਕੀ ਮਨ ਜਿਸਦੀ ਜੀਵਨ-ਸੇਧ ਅਥਵਾ ਜੀਵਨ-ਅਧਾਰ

- 1) ਮਾਇਕੀ ਭਰਮ-ਭੁਲਾਵਾ ਹੈ
- 2) ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਹੈ
- 3) ਮੈਂ-ਮੇਰੀ ਹੈ
- 4) ਦੂਜਾ-ਦੋਇ ਹੈ

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਕਰਤੇ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਦੀ ਹੋਂਦ ਭੁੱਲ ਕੇ, ਮਨਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਦੂਜੇ ਦੋਇ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਮੋਹ-ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਗਲਤਾਨ ਹੋ ਕੇ ਰੱਬ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ।

ਏਹ ਮਾਇਆ ਜਿਤੁ ਹਰਿ ਵਿਸਰੈ

ਮੋਹੁ ਉਪਜੈ ਭਾਉ ਦੂਜਾ ਲਾਇਆ ॥ (ਪੰਨਾ-921)

ਭਰਮੇ ਆਵੈ ਭਰਮੇ ਜਾਇ

ਇਹੁ ਜਗੁ ਜਨਮਿਆ ਦੂਜੇ ਭਾਇ ॥

ਮਨਮੁਖਿ ਨ ਚੇਤੈ ਆਵੈ ਜਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ-161)

ਸਾਧੋ ਇਹੁ ਜਗੁ ਭਰਮ ਭੁਲਾਨਾ ॥

ਰਾਮ ਨਾਮ ਕਾ ਸਿਮਰਨੁ ਛੋਡਿਆ ਮਾਇਆ ਹਾਥਿ ਬਿਕਾਨਾ ॥ (ਪੰ.-684)

ਜਗਤੁ ਅਗਿਆਨੀ ਅੰਧੁ ਹੈ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਕਰਮ ਕਮਾਇ ॥

ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਜੇਤੇ ਕਰਮ ਕਰੇ ਦੁਖੁ ਲਗੈ ਤਨਿ ਧਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ-593)

ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਸਾਡੀ ਇਹ ਦੂਜੇ ਭਾਇ ਵਾਲੀ ਰੁਚੀ ਸਾਡੇ ਅੰਤਿ ਕਰਨ ਵਿਚ ਉਤਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਸਾਡੀ ਸਖੀਅਤ ਜਾਂ ਭਾਗ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਪਰ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਅਜੋਕੇ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂ ਭੀ ਇਸ ਸੱਚੀ-ਸੁੱਚੀ ਇਲਾਹੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਪਾਠ, ਕਥਾ-ਵਾਰਤਾ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਦੂਜੇ ਭਾਉ ਵਿਚ ਗਲਤਾਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਚੇਲੇ-ਚਾਟੜਿਆਂ ਵੀ ਦੂਜੇ ਭਾਉ ਦੇ ਭੰਬਲ-ਭੂਸਿਆਂ ਵਿਚ ਪਾਈ ਰੱਖਦੇ ਹਨ।

ਜਦ ਸਾਡੇ ਉਤੇ ਕੋਈ ਆਫਤ ਜਾਂ ਕਲੇ ਆ ਪਵੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਚਰਣ-ਰਣ ਜਾਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਕੋਈ ਹੋਰ ਦੂਜੇ-ਭਾਉ ਵਾਲਾ ਆਸਰਾ ਭਾਲਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ

ਰਸੂਖ ਵਾਲੇ ਸਬੰਧੀਆਂ
ਸਰਕਾਰੀ ਅਫਸਰਾਂ ਜਾਂ ਮੰਤਰੀਆਂ ਦੀ ਸਿਫਾਰਿ
ਰਿ ਵਤਖੋਰੀ
ਜੰਤ੍ਰ-ਮੰਤ੍ਰ
ਜਾਦੂ-ਟੂਣੇ
ਕਾਲਾ-ਜਾਦੂ
ਭੂਤਾਂ-ਪ੍ਰੇਤਾਂ ਦਾ ਮਨਾਉਣਾ

ਆਦਿ ਅਨੇਕਾਂ ਕਿਸਮ ਦੇ ਹਥਕੰਡੇ ਵਰਤਦੇ ਹਾਂ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਪਾਠ ਪੂਜਾ ਵੀ ਕਰਾ ਛਡਦੇ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਪਾਸਿਉਂ ਕੋਈ ਸਹਾਇਤਾ ਮਿਲ ਸਕੇ।

ਪਰ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਪ੍ਰਤੱਖ ਦੂਜੇ-ਭਾਉ ਦਾ ਵਰਤ-ਵਰਤਾਰਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਗੁਰਬਾਣੀ ਇਉਂ ਬਿਆਨ ਕਰਦੀ ਹੈ

ਵਰਤੁ ਨੇਮੁ ਨਿਤਾਪ੍ਰਤਿ ਪੂਜਾ ॥

ਬਿਨੁ ਬੁਝੇ ਸਭੁ ਭਾਉ ਹੈ ਦੂਜਾ ॥

(ਪੰਨਾ-841)

ਭਾਦੁਇ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਣੀਆ ਦੂਜੈ ਲਗਾ ਹੇਤੁ ॥

ਲਖ ਸੀਗਾਰ ਬਣਾਇਆ ਕਾਰਜਿ ਨਾਹੀ ਕੇਤੁ ॥

(ਪੰਨਾ-134)

ਭੂਲਿਓ ਮਨੁ ਮਾਇਆ ਉਰਝਾਇਓ ॥

ਜੋ ਜੋ ਕਰਮ ਕੀਓ ਲਾਲਚ ਲਗਿ ਤਿਹ ਤਿਹ ਆਪੁ ਬੰਧਾਇਓ ॥ (ਪੰ.-702)

ਸ੍ਰਾਵਗ ਸੁੱਧ ਸਮੂਹ ਸਿਧਾਨ ਕੇ ਦੇਖਿ ਫਿਰਿਓ ਘਰ ਜੋਗ ਜਤੀ ਕੇ ॥

ਸੂਰ ਸੁਰਾਰਦਨ ਸੁੱਧ ਸੁਧਾਦਿਕ ਸੰਤ ਸਮੂਹ ਅਨੇਕ ਮਤੀ ਕੇ ॥

ਸਾਰੇ ਹੀ ਦੇਸ ਕੋ ਦੇਖਿ ਰਹਿਓ ਮਤ ਕੋਊ ਨ ਦੇਖੀਅਤ ਪ੍ਰਾਨਪਤੀ ਕੇ ॥

ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਾਨ ਕੀ ਭਾਇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੂ ਤੇ

ਏਕ ਰਤੀ ਬਿਨੁ ਏਕ ਰਤੀ ਕੇ ॥

(ਪਾ. 10)

ਇਸ ਤੋਂ ਾਹਰ ਹੈ ਕਿ ਸਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਉਤੇ ਪੂਰਨ ਰਧਾ ਭਾਵਨੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।
ਅਸੀਂ ਓਪਰੇ ਜਿਹੇ ਮਨ ਨਾਲ ਹੀ ਰੱਬ ਧਿਆਉਣ ਦਾ ਠਾਠਾ ਬਾਗਾ ਕਰ ਛਡਦੇ
ਹਾਂ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਇਸ ਬਾਬਤ ਸਾ ਤਾੜਨਾ ਕਰਦੀ ਹੈ

ਰਹਤ ਅਵਰ ਕਛੁ ਅਵਰ ਕਮਾਵਤ ॥

ਮਨਿ ਨਹੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਮੁਖਹੁ ਗੰਢ ਲਾਵਤ ॥

(ਪੰਨਾ-269)

ਪਰ ਜਦ ਸਾ ਕੋਈ ਆਫਤ ਆ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾ

ਰੱਬ ਨਾਲੋਂ ਘਸ਼ੁੰਨ ਨੇੜੇ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਰੱਬ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪੇ ਨਾਲ

1. ਧੋਖਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ

2. ਪਾਖੰਡ ਕਰਦੇ ਹਾਂ

3. ਬੇਮੁਖ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ

4. ਦੂਜੇ ਭਾਉ ਵਿਚ ਗਲਤਾਨ ਹੋਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ!

ਮਨੁਮਖ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਵਿਆਪੇ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਮਨੂਆ ਥਿਰੁ ਨਾਹਿ ॥

ਅਨਦਿਨੁ ਜਲਤ ਰਹਹਿ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ਹਉਮੈ ਖਪਹਿ ਖਪਾਹਿ ॥ (ਪੰਨਾ-652)

ਇਕਿ ਕੂੜਿ ਲਾਗੇ ਕੂੜੇ ਫਲ ਪਾਏ ॥

ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਬਿਰਥਾ ਜਨਮੁ ਗਵਾਏ ॥

(ਪੰਨਾ-124)

ਖਸਮੁ ਛੋਡਿ ਦੂਜੈ ਲਗੇ ਡੁਬੇ ਸੇ ਵਣਜਾਰਿਆ ॥ (ਪੰਨਾ-470)

ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਪਰਪੰਚਿ ਲਾਗੇ ॥

ਆਵਹਿ ਜਾਵਹਿ ਮਰਹਿ ਅਭਾਗੇ ॥ (ਪੰਨਾ-842)

ਬਿਨ ਗੁਰ ਹੋਰ ਧਿਆਨ ਹੈ ਸਭ **ਦੂਜਾ ਭਾਉ** ॥ (ਵਾ. ਭਾ. ਗੁ. 27/17)

ਹਉਮੈ ਵਿਚਿ ਸਭੁ ਜਗੁ ਬਉਰਾਨਾ ॥

ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਨਾ ॥ (ਪੰਨਾ-159)

ਮਨਮੁਖ ਅੰਧਾ **ਦੂਜੈ ਭਾਇ** ॥

ਜਮ ਦਰਿ ਬਾਧਾ ਚੋਟਾ ਖਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ-841)

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਇਸ **ਦੂਜੇ ਭਾਉ** ਵਿਚ ਹੀ

ਜੰਮਦੇ ਹਾਂ

ਸੋਚਦੇ ਹਾਂ

ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਾਂ

ਪਰਵਿਰਤ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ

ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ

ਈਰਖਾ-ਦਵੈਤ ਵਿਚ ਸੜਦੇ ਹਾਂ

ਮਰਦੇ ਹਾਂ

ਅਤੇ ਅਗਲੇ ਜਨਮਾਂ ਲਈ ਵੀ ਆਪਣੇ ਅੰਤਿ ਕਰਨ (sub-conscious mind) ਦੀ **ਚੰਗੀ ਜਾਂ ਮਾੜੀ** ਰੰਗਤ ਤੇ ਬਨਾਵਟ ਘੜਦੇ ਅਰਥਾਤ ਆਪਣੇ ਭਾਗ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਾਂ

ਦਿਨ ਰਾਤਿ ਕਮਾਇਅੜੇ ਸੋ ਆਇਓ ਮਾਥੈ ॥ (ਪੰਨਾ-461)

ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਹਉਮੈ-ਵੇੜੇ ਭਰਮ-ਭੁਲਾਵੇ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਅੰਤ੍ਰਗਤ ਇਸ ਪ੍ਰਤੀ ਕੋਈ ਗਿਲਾਨੀ ਜਾਂ ਪਛਤਾਵਾ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅਸੀਂ ਮੰਨਣ ਤਿਆਰ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ **ਦੂਜੇ-ਭਾਉ** ਵਿਚ ਵਿਚਰ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਅਸੀਂ ਸੋਚਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਇਹ ਪੰਗਤੀਆਂ ਸਾਡੇ ਉਤੇ ਨਹੀਂ ਘਟਦੀਆਂ। ਇਸ ਲਈ ਦੂਜੇ-ਭਾਉ ਬਾਰੇ ਪੜ੍ਹਦੇ-ਸੁਣਦੇ ਵੀ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਤੋਂ ਦੀ ਲੰਘ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ, ਜਦ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਾ ਸਪ ਟ ਤਾੜਨਾ ਕਰਦੀ ਹੈ

ਨਾਨਕ ਸਚਾ ਏਕੁ ਹੈ ਦੁਹੁ ਵਿਚਿ ਹੈ ਸੰਸਾਰੁ ॥ (ਪੰਨਾ-950)
 ਇਹੁ ਮਨੁ ਜਲਿਆ ਦੂਜੈ ਦੋਇ ॥ (ਪੰਨਾ-1176)
 ਹਉਮੈ ਵਿਚਿ ਸਭੁ ਜਗੁ ਬਉਰਾਨਾ ॥
 ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਨਾ ॥ (ਪੰਨਾ-159)
 ਜਗਿ ਹਉਮੈ ਮੈਲੁ ਦੁਖੁ ਪਾਇਆ
 ਮਲੁ ਲਾਗੀ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ-39)
 ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵੇ ਜਗਤੁ ਮੁਆ ਬਿਰਥਾ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇ ॥
 ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਅਤਿ ਦੁਖੁ ਲਗਾ ਮਰਿ ਜੰਮੈ ਆਵੈ ਜਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ-591)

(ਚਲਦਾ.....)

□